

PRZEDMOWA

Oddaję do rąk Czytelniczek i Czytelników słownik nietypowy, gatunkowo niejednorodny. Jest on przede wszystkim pamiętnikiem moich lektur. To – rzecz można – prywatny słownik miłośnika polszczyzny, której leksyka jest na pewno ciekawa i niewątpliwie ważna, skoro zgodnie z „nieuczesałą” myślą Stanisława Jerzego Leca *kontekstem słowa jest świat*.

Dobór haseł niniejszego opracowania jest subiektywny, ale podstawę tego doboru stanowi siatka haseł Słownika języka polskiego pod red. Witolda Doroszewskiego (=SJPDor.). To wielkie, jedenastotomowe dzieło zbiorowe, wydane w Warszawie w latach 1958-1969, jest bezcenne, gdyż daje kilkaset tysięcy cytatów ilustracyjnych z dokładnym, co do strony, wskazaniem źródła (a taka precyzja pozostaje wciąż ewenementem w polskiej leksykografii narodowej).

Moje sześciotomowe opracowanie:

- a) informuje, jakie hasła zawiera SJPDor.;
- b) podaje do wielu haseł SJPDor., a także do wielu haseł nieobecnych w SJPDor., bibliografię w y r a z o w ą (wyrażeniową), tj. przytacza dokładne adresy bibliograficzne publikacji, w których te hasła są wzmiankowane, omawiane, analizowane – z punktu widzenia językoznawczego (zasadniczo niediachronicznego, nieetymologicznego) oraz „okołolingwistycznego”;
- c) odnotowuje tysiące wyrazów, w tym nazw własnych, niewystępujących w obiegu leksykograficznym, ani w słownikach, ani w innych pracach poświęconych słownictwu;
- d) wzbogaca cytografię słownikarską języka polskiego, przytaczając przykłady użycia kontekstowych nieobecnych w żadnym z kilkunastu powszechnie znanych słowników polszczyzny (od „Lindego” do „Dubisza”);
- e) w poszukiwaniu nowych, ciekawych cytatów szeroko uwzględnia źródła tekstowe wykorzystane przez twórców SJPDor. tylko fragmentarycznie oraz źródła dostępne przed 1969 r., ale w pracach ekscerpcyjnych nad SJPDor. pominięte;
- f) wyzyskuje – bez zahamowań autocenzuralnych – różnorodne teksty powstałe i wydane po zakończeniu prac nad SJPDor., ze szczególnym uwzględnieniem okresu 1989-2013.

Te sześć tomów to rodzaj leksykalnego przewodnika po językowo polskim świecie, po Polsce, jej rzeczywistości, kulturze, sztuce, nauce. To m a ł y przewodnik, duży musiałby mieć objętość kilkakrotnie większą, by pokazać w pełni bogactwo i leksykalną urodę polszczyzny końca XVIII – pocz. XXI w.

Materiał „sześciotomowca” pochodzi z e-brudnopisów mojego Słownika bibliograficznego języka polskiego (t. 1-10, Warszawa 2000-2012); wydanie sześciotomowe nie jest mechanicznym skrótem wydania dziesięciotomowego.

Występujący przy niektórych hasłach obu edycji symbol \\\ odsyła Czytelniczki i Czytelników do moich e-brudnopisów właśnie, ma budzić zainteresowanie nimi. Nie wykluczam w przyszłości umieszczenia ich w Internecie, zawierają one bowiem informację (w tym metainformację) o ponad 400 000 haseł słownikowych polszczyzny.

☞ Szczęśliwi będą ci, którzy podają ucho słowom zmarłych: – czytanie dobrych dzieł i przestrzeganie ich. <Leonardo da Vinci 2002: 371>

czytaniec W+

czytanina Le+ D+

czytanka D+

Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 405 [‘książka’]

czytankowość

Tekiel D. (red.) 1988 • SLex 26 (2005)

czytankowy Ds+

Smółkowa T., Tekiel D. 1977 • Wawrzyńczyk J. 1994

• Wawrzyńczyk J. 1999b • Mazur J. (red.) 2000

☞ /.../ na innym materiale czytankowym i zadaniowym /.../. <PrzyjS 1936, 13: 529>

czytaństwo

Kajtoch W. 1999

czytatel

Kawyn-Kurzowa Z. 1963: 135 [‘czytelnik’], 174

czytawo

Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 392, 405

Czytelmania

☞ Tak wyglądając będzie finał drugiego Festiwalu Czytelmanii – ogólnopolskiej kampanii promującej czytelnictwo. <Metro 2007, 1105: 1 [w dodatku „MetroCity”]>

czytelnia D+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936 • Białoskórska M. 1992 • Dąbrowska A. 1993

czytelniiany W+ Le+ D+

czytelnica W+

Klemensiewicz Z. 1961: 287

czytelnictwo D+

Kawyn-Kurzowa Z. 1963: 67

czytelniczka D+

czytelniczo Du+

czytelniczo-krytyczny

☞ „Pogranicza” (Szczecin) 1997, 1: 116

czytelniczy D+

Szlifersztejnowa S. 1960

czytelnie Le+ D+

czytelnik D+

Doroszewski W. 1949 • Buttler D. 1978 • Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 405

czytelniko-widz

☞ Bohater pierwszego [komiksu] unosił czytelniko-widza w egzotyczną, fantastyczną dżunglę, drugi w XXV wiek. <Kalendarz Siemianowicki na rok 2006, Siemianowice Śląskie : Nakł. Urzędu Miasta Siemianowice Śląskie, 2005: 151>

czytelnikowski

Kawyn-Kurzowa Z. 1963: 96 • Smółkowa T. (red.) 1998

☞ Putrament J. 1956a: 21

☞ Więc proszę: prasa „czytelnikowska” powstawała, by stworzyć pozory, że w Polsce istnieje nie tylko prasa partyjna /.../. <Torańska T. 1997: 191>

Czytelnikowski

Kurkowska H. 1954

czytelno W+

czytelność D+

czytelny Le+ D+

JPol 29 (1949): 43, 76-78 • JPol 34 (1954): 227-228 •

JPol 53 (1973): 67, 69 • Buttler D. 1978

czytnik D+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936 • Smółkowa T. 1976

czytnikowy

☞ Tekiel D. (red.) 1988: s.v. **czytułka** [w cyt.]

czytol

\\

czytownia

Białoskórska M. 1992

czytułka

Tekiel D. (red.) 1988 • Polański E. (red.) 2003

czytywać Le+ D+

Doroszewski W. 1950 • Kawyn-Kurzowa Z. 1963: 110

• Doroszewski W. 1964: 539 • Doroszewski W. 1968:

437, 482 • Polański K. (red.) 1980

czytywanie D+ Z+

-czywy

Jochym-Kuszlikowa L. 1973

czyzma

JPol 31 (1951): 119, 121-122

czyż Wi+ W+ (3 art.) A+ Le+ (2 art.) D+ (2 art.) Z+ (2 art.)

<partykuła> Doroszewski W. (red.) 1973 • Saloni Z. (red.) 1981: 21 • Grochowski M. 1986

czyżewski

Polański E. (red.) 2003

Czyżewski

NPol 2009, 41: 11 [o Andrzeju Czyżewskim]

☞ Ds: s.v. **retrospektywa** [w p. 2 w cyt.]

czyżby Z+

Saloni Z. (red.) 1981: 21 • Grochowski M. 1986 •

Maldzieva V. 1989 • Bogusławski A., Wawrzyńczyk J. 1993

czyżemka D+

czyżowy Le+

czyżyczka Le+

czyżyk Le+ D+ Z+

czyżykowy Le+

CZZG

Kersten K., Szarota T. (oprac.) 1968: 204 [‘Centralny Związek Zawodowy Górników’]

Ć

ć W+ D+ M+ S+ Z+ Du+

Wawrzyńczyk J. 1989a

-ć D+

Klemensiewicz Z. 1961: 341

ćhać W+

ćhórz W+

ćci W+

ćcie ćcie! W+

ćhie

☞ – **Ćhie!** – aż ją poderwało to nagle kichnięcie.
<Mach W. 1950: 92>
ćkać W+
Mączyński M. 1986
ćkanie
Slex 26 (2005)
ćkapa W+
ćklanka W+
ćknąć W+
ćkórz W+
ćkuda
Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 405
ćma W+ A+ Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+
Strycharski I. 1925 • Boleski A. 1951 • Boleski A. 1956 • Klemensiewicz Z. 1961: 346 • JPol 42 (1962): 322 • Doroszewski W. 1964: 655 • Kasjan J. M. 1966: 103 • Wieczorkiewicz B. 1966 • Schabowska M. 1967 • JPol 56 (1976): 348 • Kania S. 1978 [*ćma; nocna ćma*] • Bartnicka B. 1996 • Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 405-406 [*ćma; ćma cinkciarska; ćma dolarowa*] • Kowalski P. 1998 • Smółkowa T. (red.) 1998 • Dyszak A. 1999 • JPol 79 (1999), 5: 333 [u J. Słowackiego]
☞ /.../ rozum émy – uśmiechnął się – nie ogarnia temperatury płomienia, o który się rozbija... <Terlecki W. 1974: 22>
ćmach
Jedlewski S. 1962: 245 [*ćmach go prosto w centrale* ‘zachęta do wypicia wódki’]
ćmachać W+
ćmachnąć W+
ćmaga
Dąbrowska A. 1993 • Kołodziejek E. 1994 • Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406
ćmak W+
Papierkowski S. K. 1964
ćmakać W+
Mączyński M. 1986
ćmakanie
Slex 26 (2005)
ćmaszka W+
ćmawo W+
ćmawy W+ Ds+ Z+
Nowotny-Szybistowa M. 1973: 85
ćmiak
Wieczorkiewicz B. 1966 • Nowotny-Szybistowa M. 1973: 108
ćmiakać W+
ćmiakanie W+
ćmiany W+
ćmiara W+
ćmić W+ A+ Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+
Wieczorkiewicz B. 1966 • Hoppe S. 1980 • Dyszak A. 1999
ćmić się A* (s.v. **ćmić**) Le* (s.v. **ćmić**) M* (s.v. **ćmić**) S* (s.v. **ćmić**) Z+ Du+
Polański K. (red.) 1980 • Kupiszewski W. 1990: 174 • Dyszak A. 1999
ćmieć W+
ćmiel W+

ćmielina W+
ćmielowanin Z+
Doroszewski W. (red.) 1973: 100
ćmielowianka Z+
Doroszewski W. (red.) 1973: 100
ćmielowski Z+
Jodłowski S., Taszycki W. 1955 • Jodłowski S., Taszycki W. 1968 • Doroszewski W. (red.) 1973: 100
☞
ćmielowy W+
ćmienie W+ D+ Z+
ćmienie się Z+
ćmienie (się) S+
ćmik Z+
Wieczorkiewicz B. 1966 • Kania S. 1978 • Kania S. 1986 • Dąbrowska A. 1993
Ćmińsk
☞ /.../ na odcinku Kielce – **Ćmińsk** /.../. <„Kieleckie Echo Dnia” (Kielce) 2009, 130: 11>
ćmocha
Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406
ćmoga
Kania S. 1986
ćmok W+ (2 art.) Ds+ Z+ (2 art.) Du+
Brückner A. 1985 [*ćmoki*] • Kania S. 1986 • Piotrowicz A. 1991: 18 • Jadacka H. 2001
ćmokać D+
ćmokanie D+
ćmota W+
ćmowaty
Nowotny-Szybistowa M. 1973: 87
ćmówka
☞ „Kosmos” (Lwów) 22 (1897, wyd. 1898): 196
ćmuk W+
Brückner A. 1985 [*ćmuki*]
ćmuknąć W+
ćmy W+ D+
ćnić się W+
ćpacz Z+
Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406 • Smółkowa T. (red.) 1998
ćpać W+ (2 art.) A+ Le+ D+ M+ S+ Ss+ Z+ Du+
Kurkowska H., Skorupka S. 1966: 237 • Wieczorkiewicz B. 1966 • Mączyński M. 1986 • Dąbrowska A. 1993 • Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406 • Smółkowa T. (red.) 1998 • Kajtoch W. 1999
ćpa ćpa! W+
ćpakol
Mazur J. (red.) 2000
ćpakorys
Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406
ćpalniczy Du+
ćpanie W+ (2 art.) Le+ D+ S+ Z+
Kajtoch W. 1999
ćpić W+
Doroszewski W. 1968: 111
ćpień W+
ćpnąć W+ Z+

ćpun Ss+ Z+ Du+

Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406 • Smółkowa T. (red.) 1998 • Mazur J. (red.) 2000 [*ćpun; ćpun opiumowy*] • Jadacka H. 2001 • Bralczyk J. 2007a

ćpunka Du+

Bralczyk J. 2007a: 36

ćsi ći! W+

ćśśś...

☞ – *Ćśśśś... – psyknęła Hela – idzie...* <Michalska M. 1950: 60>

ćtery W+

ćtyre W+

ćtyry W+

ćwak W+

ćwartka W+

ćwartynek W+

ćwe! W+

ćwek W+

ćwel W+

ćwele W+

ćwerć W+

ćwetryt W+

ćwiachać W+

☞ *Czyże ćwiachają i drą się sikory /.../*. <M. Pankowski, *Pieśni pompejańskie*, Bruxelles : Éditions R.-J. Stenuit, 1946: 49>

ćwiara Z+

Pluta F. 1971: 85 • Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 407

ćwiarta

Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 407

☞ „*Za ćwiartę Piorun da*” – myślał. <Różewicz T. 1960: 51>

ćwiartczyna

Pluta F. 1971: 20

ćwiarteczka W+ D+ S+ Z+ Du+

ćwiartka W+ A+ Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936 • Dąbrowska A. 1993 • Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406-407

ćwiartkować W+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936

ćwiartkowanie W+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936

ćwiartkowatość

Kawyn-Kurzowa Z. 1963: 59

ćwiartkowicz

Miodek J. 1976: 121

ćwiartkowość W+

ćwiartkowy W+ A+ D+ S+ Z+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936

☞ Le: s.v. **ćwierćarkuszowy** [w dziale synonimii]

ćwiartkówka W+

ćwiartnik W+ A+

ćwiartować W+ A* (s.v. **ćwiertować**) Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936 • Polański K. (red.) 1980

ćwiartowanie W+ D+ S+ Z+

ćwiartówka W+ Le+ D+ Z+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936

☞ Le: s.v. **czaszka** [w dziale synonimii, w zn. *żart*. ‘czaszka’]

ćwiartuchna D+ S+ Z+ Du+

Wawrzyńczyk J. 1989a • Dąbrowska A. 1993 • Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406

☞ *Ćwiartuchna przy niedzieli nie zaszkodzi...* <Pilot M. 1978: 59>

ćwiartuła W+ Ds+ Z+

Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 406

ćwiakalizować

☞ */.../ opóźnić śledztwa aferalne poprzez odsuwanie prokuratorów, tworzyć klimat bezkarności i przyzwolenia dla przestępstw, z czym skutecznie walczyli i Ziobro, i Wasserman, i Kaczyński. Słowem – jak to określa ulica: „ćwiakalizować prawo”*. <NPoL 2008, 3: 1>

ćwicznać D+

ćwiczebny D+ M+ S+ Z+ Du+

Doroszewski W. 1968: 68 [*ćwiczebny krok*] • Ożdżyński J. 1970 [*ćwiczebny (strój)*]

ćwiczek D+

Wieczorkiewicz B. 1966

ćwiczenie W+ A+ Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936 • Ożdżyński J. 1970 [*ćwiczenia porządkowe; ćwiczenia wolne*] • Mielczarek A. 1976: 56 • Wołowik B. 1979 [*ćwiczenie; ćwiczenie domowe; ćwiczenie szkolne*] • Jakowicka W. 1981 • Handke, Popowska-Taborska, Galsterowa 1996: 81 [*ćwiczenia cielesne*]

ćwiczenie się Z+

ćwiczeniec

PorJ 1909: 53

ćwiczeniowiec

SLex 15 (2003)

ćwiczeniowy D+ S+ Z+ Du+

Schabowska M. 1973

ćwiczeniówka

Miodek J. 1976: 19 • Kania S. 1978 • Wołowik B. 1979

ćwiczeństwo W+

ćwiczny W+

ćwiczonko W+ Z+

ćwiczony W+ Le+

ćwiczyciel W+

ćwiczycielka W+

ćwiczyc W+ A+ Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+

Strycharski I. 1925 • Doroszewski W. 1949: 119 • PorJ 1951, 10: 25 • Doroszewski W. 1964: 41 • Doroszewski W. 1968: 68 • Polański K. (red.) 1980 • Magierowa B., Kroh A. 1997, 4: 407

ćwiczyc się A* (s.v. **ćwiczyc**) Le* (s.v. **ćwiczyc**) M* (s.v. **ćwiczyc**) S* (s.v. **ćwiczyc**) Z+ Du+

Wołowik B. 1979 • Polański K. (red.) 1980 • Sawicki L. 1988

ćwiczyc W+

ćwiczyc W+

ćwiczec W+ Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+

Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936

Ćwiczec Du+

ćwieczkarz D+
ćwieczkować W+ Le+
ćwieczkowanie W+
ćwieczysto W+
ćwieczysty W+
ćwiek W+ A+ Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+
JPoL 15 (1930): 128 • Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936 • Boleski A. 1956 • Kasjan J. M. 1966: 103 • JPoL 79 (1999), 5: 327 [u J. Słowackiego] • Majkowska A. 2000: 149-158
ćwiekacz Ds+ Z+
PorJ 1980, 8: 415
ćwiekarczyk W+
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiekarka W+ D+ Z+
ćwiekarnia W+
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiekarski W+
Szliflersztejnowa S. 1960
ćwiekarstwo W+
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiekarz W+ A+
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936 • Wawrzyńczyk J. 1995
📖 D: s.v. **ćwiekarka** [w informacji o źródle słownikowym]
ćwiekarzowa W+
ćwiekarzówna W+
ćwieknać W+
ćwiekopis W+ A+ D+
ćwiekopismo W+ A* (s.v. **ćwiekopis**)
ćwiekowacz
Roman A. et al. (red.) 1939 [*ćwiekowacz maszynowy; ćwiekowacz ręczny*]
ćwiekować W+ Le+ D+ S+ Z+
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiekowanie W+ D+ S+ Z+
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiekownia
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiekownik
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiekowy W+ Le+ D+ Z+
ćwiekrzyn W+
ćwiekulec W+ A+ D+
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwierciak
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiercian
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwiercianka W+
ćwierciel W+
ćwiercienny W+
ćwiercina W+
ćwierciofuntowy W+
Lewaskiewicz T. 1980a: 106
ćwierciokrąg A+ (↑)
ćwierciokrąg
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936

ćwierciorocznie W+
ćwiercioroczny W+
ćwierciownik
Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936
ćwierciowy W+ Le+ D+ M+ S+ Z+
ćwiercz W+
ćwierzczeć W+
ćwierczenie W+
ćwierć W+ A+ Le+ D+ M+ S+ Z+ Du+
JPoL 2 (1914): 248, 262 • Strycharski I. 1925 [*ćwierć; ćwierć dzierzawna*] • Stadtmüller K., Stadtmüller K. 1936 • Schabowska M. 1967: 110 • Doroszewski W. (red.) 1973 • Magierowa B., Kroh A. 1996, 2: 181 [*o ćwierć szprychy; o ćwierć gumy*] • Smółkowa T. (red.) 1998 • Umińska-Tytoń E. 2001
ćwierć- M+
Doroszewski W. (red.) 1973 • Wawrzyńczyk J. 1989a • Smółkowa T. (red.) 1998
ćwierćabstynent
📖 Nie chodzi nam o pół- czy ćwierćabstynentów, bo to nie jest wojsko, z takim wojskiem nie można żadnej wojny prowadzić. <„Eleuteria” (Tarnów) 32 (1993): 10>
ćwierćaprobata
Smółkowa T. (red.) 1998: s.v. **ćwierć-**
ćwierćarkuszowy W+ Le+ D+ S+ Z+
ćwierćautomatyczny
Tekiel D. (red.) 1988
ćwierćbacność
📖 Biedny porucznik z natury rzeczy nie mógł sobie pofolgować w podróży drzemką czy choćby rozpięciem kołnierza. Poza generała, ta osobliwa ćwierćbacność, zmuszała i jego do trzymania się sztywno i czujnie. <Putrament J. 1954a: 114>
ćwierćbeczek W+ A+ D+
Klemensiewiczówna I. 1951: 121
ćwierćbeczka
📖 NEP PWN 1995-1996: s.v. **antal**
ćwierćbór W+
Wawrzyńczyk J. 1995
📖 Ds: s.v. **półbór** [w cyt.]
ćwierćchłop W+
ćwierćcyrkul W+
ćwierćdolarowy
📖 Pawlak W. B. 1974: 335
ćwierćdolarówka
Smółkowa T. (red.) 1998
ćwierćdrzemka
📖 Putrament J. 1980: 68
ćwierćdyktaturka
📖 Czy PiS zmierza w kierunku ćwierćdyktaturki w stylu Putina? <NPol 2005, 48: 3>
ćwierćelipsa
📖 Biernacki E. 1902: 280
ćwierćetat
Smółkowa T. (red.) 1998: s.v. **ćwierć-**
📖 Sporo pół i ćwierćetatów, ryczałtów, umów – załatwiali szefowie swoim protegowanym. <Groński R. M. 1991: 55>